

«Kherson academy of continuing education». With this aim as well as during establishing and control experiments we used such evaluative parameters as: intellectual and cognitive, structural and motivative, active, creative and self-analytical criteria, that permit to carry out monitoring of real state of preparing of teacher of Ukrainian language to form social and cultural competence among pupils' indicators directly correlate with levels of readiness of teacher-philologist to fulfill social and cultural competence during interaction with pupils' individualities, so long as each of these levels is characterized by presence of definite signs, sets of their subject's expression. Methodology of research includes questionnaire, observation, interviewing.

Key words: control experiment, results, teacher of Ukrainian language, questionnaire, levels of development of social and cultural competence, establishments of postgraduate pedagogical education.

Рецензент: Голобородько Є.П.

УДК 378.937:792.07.001.11

Мозговий В.Л.*

СУТНІСТЬ СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИХ ПОНЯТЬ «ОПЕРАЦІЯ» І «ФУНКЦІЯ» РЕЖИСУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

У статті досліджуються сутнісні ознаки понять «операція» і «функція» режисури педагогічної дії. Проведено їх порівняння та встановлено дидактичну взаємозалежність у межах досліджуваної проблеми. Визначено елементи внутрішнього та зовнішнього порядку досліджуваного явища. На основі аналізу зроблено висновок, що внутрішній порядок елементів відображає теоретико-практичні, а зовнішній – методичні підходи щодо використання майбутніми вчителями феномену режисури педагогічної дії в контексті навчально-виховного процесу. Акцентовано увагу на значущості системоутворювального зв'язку цих понять у контексті розробки теоретичних засад підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Ключові слова: операція, функція, системоутворювальні поняття, режисура педагогічної дії.

Сучасна педагогічна теорія становить потужний пласт інноваційних напрацювань науковців, практиків, що формує перспективи розвитку освітнього середовища. Оновлення педагогічної теорії – це процес удосконалення людської думки в проблемах навчання і виховання підростаючого покоління, професійної підготовки фахівців для різних галузей виробництва, зокрема освіти.

Розробляючи теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, ми зіткнулися з проблемою, сутність якої полягала у встановленні та обґрунтуванні системоутворювальних понять досліджуваного феномену. Такими поняттями виявилися «операція» і «функція» режисури педагогічної дії.

Питання розробки логіко-послідовних дій у створенні педагогічної теорії актуальне не для одного покоління науковців. Так, на значущість філософських основ у розвитку педагогіки ще у XVIII столітті звертав увагу видатний німецький філософ, психолог і педагог Йоганн Фрідріх Герберт. Обґрунтовуючи «Основи педагогіки», автор зазначав, що «Виховна діяльність зобов'язує мислячу людину займатися практичною філософією та психологією і, беручись за неї із плутаниною у поняттях, неможливо сподіватися на будь-який успіх» [2, с. 35].

Щодо теоретиків сучасної педагогічної науки, то слід звернути увагу на роботи В. Андрущенко, В. Загвязинського, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, В. Сластьоніна та ін. Не менш цінними у цьому аспекті є і рекомендації М. Кондакова, Ю. Сурміна, В. Шейка щодо загальнонаукових підходів до розробки теоретичного знання.

* © Мозговий В.Л.*

Вищенаведені факти активізували роботу щодо формування характерних системоутворювальних понять у контексті теоретичної розробки досліджуваної нами теми. А тому метою цієї статті є визначення й обґрунтування системоутворювальних понять підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Системоутворювальними поняттями нами було визначено операцію і функцію режисури педагогічної дії. Наведена видова специфіка понять стане відправною позицією проведення дослідження системоутворювальних процесів у підготовці майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Ураховуючи діалектичні основи побудови наукового мислення, розпочнемо визначення системоутворювальних понять із дослідження сутності понять «операція» і «функція».

Аналіз наукової, психолого-педагогічної літератури дає підстави зробити висновок про те, що основною складовою операції є дії. Визначений факт підтверджується нижченаведеними науковими позиціями. Так, у словнику «Професійна освіта» термін *операція* тлумачиться як «Дії, заходи, що виконуються за певним планом і спрямовані на розв'язання якогось завдання, досягнення певної мети» [10, с. 224].

Узагальнюючи термінологію Ю. Сурмін *операцію* тлумачить як «...елементарну раціональну дію в діяльній системі» [14, с. 295]. На «...операцію як спосіб виконання дій у структурі діяльності» також звертає увагу і В. Загвязинський [8, с. 47]. Однак слід звернути увагу на тлумачення досліджуваного терміна з позиції психології. Так, у «Психолого-педагогічному словнику для учителів і керівників загальноосвітніх закладів» за авторством В. Мижерикова зазначається, що «Операція психологічна – це спосіб, яким виконується дія у певних умовах» [12, с. 295]. За визначенням Г. Коджаспірової, «Операція в психології – це одиниця діяльності, спосіб виконання дії у конкретній реальній або умовній ситуації» [4, с. 222]. Проте найбільш ґрунтовним у психологічному контексті виявилось тлумачення поняття «операція», запропоноване В. Полонським. У «Словнику з освіти та педагогіки» зазначається, що «Операція – поняття в теорії діяльності, що використовується у процесі вивчення відносно самостійних, закінчених, автоматизованих, перцептивних, моторних, інтелектуальних, мнемічних актів, що входять до складу тієї чи іншої дії; сукупність дій, спрямованих на досягнення певної мети» [11, с. 145].

Щодо сутності терміна *функція*, то тут слід звернути увагу на зорієнтованість наукових тлумачень у контексті точних наук. Так, обґрутовуючи основи наукового пошуку, Ю. Сурмін визначає «функцію» як «...призначення виконувати якісь перетворення, для реалізації яких система та її елементи починають рухатися, взаємодія системи з навколишнім її середовищем у процесі досягнення мети або збереження рівноваги; відмінність між змінними величинами x та y , в результаті якої кожному значенню x (незалежній змінній, аргументу) зіставляється одне-єдине значення y (незалежної змінної)» [14, с. 301]. На функції як відповідності між змінними величинами також акцентовано увагу й у «Короткому словнику з логіки» за загальною редакцією Д. Горського [6, с. 196].

Однак ми зосередимо увагу лише на тих тлумаченнях, що стосуються педагогічного процесу. У словнику «Професійна освіта» термін *функція* трактується у таких позиціях: «1) обов'язок, коло діяльності; призначення, роль; 2) процедура, в результаті виконання якої формується певне значення, виклик якого в програмуванні може бути використаний як операнд...» [10, с. 364].

На думку Г. Коджаспірової, сутність терміна *функція* розкривається у «...зобов'язаннях, обсязі призначеної діяльності, ролі; сукупності дій (операцій)» [4, с. 378].

Слід також звернути увагу на той факт, що у психолого-педагогічній літературі зустрічається тлумачення *функції педагогічного процесу*. Так, у «Педагогіці: сучасній енциклопедії» визначено, що «Функції педагогічного процесу призначена роль, заради

якої виник та існує організований і цілеспрямований педагогічний процес» [9, с. 651]. На цей феномен також звертає увагу у своїх теоретичних дослідженнях і В. Загвязинський, акцентуючи увагу на тому, що «Функції педагогічного процесу – це виконавські ролі, коло діяльності, призначення, здатність виробляти та відтворювати цінності» [8, с. 30]. Продовжуючи надалі обґрунтовувати функції педагогічного процесу, науковець звертає увагу на їх компонентний склад, до якого зараховує: навчальну, виховну, розвивальну, здоров'язберігальну, соціалізуючу та управлінську функції. Аналогію у тлумаченні терміна *функція педагогічного процесу* можемо спостерігати і в «Педагогічному словнику» за авторством Г. Коджаспірової [4, с. 161].

Обґрунтовуючи основи педагогічної майстерності, І. Зязюн аналізує функції, які виконує у повсякденній діяльності вчитель, наголошуючи на тому, що «...здебільшого це – дидактична, розвивальна, виховна та громадсько-педагогічна функції [7, с. 13]. На значущість освітньої, виховної та розвивальної функцій також звертає увагу у своїх дослідженнях В. Сластьонін [13, с. 148].

Досить цікавою, на нашу думку, є позиція І. Зимньої щодо сутності педагогічних функцій. Дослідниця наголошує на важливості найрізноманітніших дій учителя, зауважуючи, що «Певна сукупність таких різних дій визначає реалізацію тієї чи іншої психолого-педагогічної функції, представляючи відповідну структурну організацію педагогічної діяльності» [3, с. 353]. Поряд із цим авторка наводить певну класифікацію функцій, які поділяє на дві групи – «...функції цілепокладання та організаційно-структурні функції» [там само, с. 353].

Таким чином, проведений аналіз сутності термінів *операція* і *функція* дає підстави стверджувати про спільну природу досліджуваних термінів, яка відображається у різного роду діях учителя. Установлений висновок логічно підвів нас до проведення обґрунтування відповідних понять, а саме «операція режисури педагогічної дії» і «функція режисури педагогічної дії».

Починаючи дослідження вищенаведених понять, ми дослідили рекомендації, наведені у філософській літературі щодо зв'язку абстрактних понять із почуттєвою сферою особистості. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін *абстрактне* тлумачиться як «Категорія діалектичної логіки; певна сторона конкретного у своїй відносній самостійності, ізольованості» [1, с. 3]. Можемо з упевненістю зазначити, що друга частина наведеного тлумачення абсолютно відповідає досліджуваним нами поняттям. А відтак вони є абстрактними, і нас буде цікавити спосіб зв'язку їх із відчуттями майбутніх учителів.

На думку М. Кондакова, «Власне абстрактні поняття пов'язані з відчуттями та сприйняттям, що виникають у результаті впливу матеріальних предметів на органи відчуття» [5, с. 457]. Продовжуючи свої роздуми, автор наголошує на тому, що «Усі відомі людям закономірності природи, суспільства та мислення були відкриті на основі безпосередніх відчуттів, що отримувала людина в процесі практичної взаємодії на предмети об'єктивного світу» [там само].

Важливість урахування почуттєвої сфери учителя й учня є однією з основних складових розробки режисури педагогічної дії. Основним фактором налаштованості вчителя й учнів на педагогічну взаємодію є почуттєва сфера, яка підкріплюється різними діями. Ця сфера формує уявлення, поняття про дії, їх результативність, форму їх існування в освітньому середовищі. Вибір і вибудова дій учителем і учнями з метою організації педагогічної взаємодії, формування почуттєвого середовища серед усіх учасників навчально-виховного процесу цілком можуть мати вираження у таких поняттях, як «операція режисури педагогічної дії» та «функція режисури педагогічної дії».

Оволодіння майбутніми вчителями операцією режисури педагогічної дії та її трансформація через відповідні компоненти досліджуваного феномену у функцію режисури педагогічної дії є основною ідеєю підготовки майбутніх учителів до режисури

педагогічної дії. Ця система може бути запроваджена до блоку професійно орієнтованих дисциплін і мати абсолютно самостійну інтерпретацію відповідно до напрямку підготовки майбутніх учителів. Наведений факт дає підстави характеризувати внутрішній порядок елементів як системоутворювальний.

Слід також звернути увагу на відносну послідовність системоутворювального процесу з використанням понять «операція режисури педагогічної дії» і «функція режисури педагогічної дії». Враховуючи особливості навчально-виховного процесу, можемо із впевненістю стверджувати, що найчастіше вчитель вирішує завдання, які виникли в результаті педагогічної ситуації. Наведена аксіома актуалізує проблему інструментарію вирішення педагогічної ситуації і педагогічного завдання. У контексті нашого дослідження ми пропонуємо розглянути як такий інструмент операцію режисури педагогічної дії. Відповідно до запропонованої позиції ця операція вступає у системоутворювальний зв'язок із педагогічною ситуацією і педагогічним завданням.

Більш змістовно наповненим є завдання, що формуються у результаті системоутворювального процесу функції режисури педагогічної дії. До елементів функції режисури педагогічної дії ми ввели педагогічний задум і педагогічний результат. Орієнтація на педагогічний задум як творчий акт обумовлена формуванням у майбутніх учителів уміння знаходити цікаве, оригінальне режисерсько-педагогічне вирішення навчально-виховної мети. У свою чергу мета може передбачати вирішення цілого спектру завдань, для чого потрібно реалізувати відповідні функції. Безумовно, функція режисури педагогічної дії не здатна вирішити усі завдання, що постають перед учителем. До того ж ми не вирішували завдання знайти універсальну педагогічну функцію. Основне завдання нашого дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічного явища, що буде результативним у налагодженні взаємодії вчителя і учнів. А тому на шляху до педагогічної результативної мети діяльності вчителя ми розташували функцію режисури педагогічної дії. Таким чином, зв'язок педагогічного задуму, функції режисури педагогічної дії і педагогічного результату відображають системоутворювальний процес елементів зовнішнього порядку підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Узагальнюючи обґрунтування системоутворювальних понять підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, можемо зробити висновок про те, що проведена робота дозволила визначити межі теоретичних понять «операція режисури педагогічної дії» і «функція режисури педагогічної дії» та встановити зміст, обсяг і їх підпорядкованість. Отримані результати сприяли детальному аналізу системоутворювальних процесів досліджуваних понять у контексті реалізації проблеми підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії. Використання основ педагогічної логіки сприяло розширенню теоретичних знань про підготовку майбутніх учителів до режисури педагогічної дії як явища сучасної педагогічної освіти.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з розробкою методики підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Література:

1. Великий глумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Герbart И. Главнейшие педагогические сочинения: В сист. извлеч. / Герbart Иоганн / пер. с нем. А. В. Адольфа. – М. : Изд. К. Тихомирова. Типолиторг. рус. т-ва печ. и изд. дела, 1906. – XV, 365. – (Педагогическая библиотека / Изд. К. Тихомировым и А. Адольфом; Вып. 14).
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. пособие / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д. : Изд-во «Феникс», 1997. – 480 с.
4. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: [для высш. и сред. пед. учеб. заведений] / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2003. – 173 с.

5. Кондаков И. М. Психология. Иллюстративный словарь / И. М. Кондаков. – 2-е изд., доп. и перераб. – СПб. : прайм–ЕВРОЗНАК, 2007. – 783 с.
6. Краткий словарь по логике / Д. П. Горский, А. А. Ивин, А. Л. Никифоров; под ред. Д. П. Горского. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.
7. Педагогічна майстерність: підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – 3-є вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
8. Педагогический словарь [Текст] : [учеб. пособ.] / ав.-сост. В. И. Зягвязинский и др.: под ред. В. И. Зягвязинского, А. Ф. Закировой. – М. : Академия, 2008. – 345 с.
9. Педагогика: современная энциклопедия / Е. С. Рапацевич; под общ. ред. А. П. Астахова. – Минск : « Современная школа», 2010. – 720 с.
10. Професійна освіта: словник : [навч. посіб.] / [уклад. С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Нічкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Нічкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
11. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / Валентин Михайлович Полонский. – М. : Высш. шк. 2004. – 512 с.
12. Психолого-педагогический словарь: для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / [авт.-сост. Василий Андреевич Мижериков]. – Ростов н/д : Феникс, 1998. – 540 с.
13. Слостенин В. А. Педагогика : [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Слостенина. – 8-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 576 с.
14. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : [підручник для науковця] / Юрій Петрович Сурмін. – К. : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2006. – 302 с.

Мозговой В.Л.

СУЩНОСТЬ СИСТЕМООБРАЗУЮЩИХ ПОНЯТИЙ «ОПЕРАЦИЯ» И «ФУНКЦИЯ» РЕЖИССУРЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ДЕЙСТВИЯ

В статье исследуется сущность понятий «операция» и «функция» режиссуры педагогического действия. Проведено сравнение понятий и установлена их дидактическая взаимосвязь в контексте исследуемой проблемы. Определены элементы внутреннего и внешнего порядка исследуемого явления. На основе анализа сделан вывод, что внутренний порядок элементов отображает теоретико-практические, а внешний – методические подходы к использованию будущими учителями феномена режиссуры педагогического действия в контексте учебно-воспитательного процесса. Акцентируется внимание на значимости системообразующей связи этих понятий в контексте разработки теоретических основ подготовки будущих учителей к режиссуре педагогического действия.

Ключевые слова: операция, функция, системообразующие понятия, режиссура педагогического действия.

Mozgovoy V.L.

ESSENCE OF SYSTEM-MAKING NOTIONS «OPERATION» AND «FUNCTION» OF DIRECTION OF PEDAGOGICAL ACTION

The existing pedagogical theory is a powerful source of innovative materials of scientists and teachers which creates perspectives for further development of educational environment. The update of pedagogical theory is the process of improvement of people's opinions about education and upbringing processes of young generation, professional preparation of specialists for different branches of work including education. Creating theoretical foundations of preparation of future teachers for direction of pedagogical action we face the problem whose essence is in identification and grounding of system-making notions of phenomenon. We researched such kind of phenomenon and these problems turned out to be «operation» and «function» of direction of pedagogical action.

Essential notions of «operation» and «function» of the direction of pedagogical action are being investigated in the article. The comparison has been made and didactical interrelation is defined in the

framework of the problem being investigated. The particular attention is focused on system-making connection of these notions in the context of creation of theoretical foundations of preparation of future teachers for their direction of pedagogical action direction.

Having been carried out work allowed us to define the ranges of theoretical notions «the operation of direction of pedagogical action» and «function of direction of pedagogical» and determine their content, extent and subordination. The obtained results have been facilitated; a detailed analysis of system-making process of the notions has been researched in the context of implementation of problem of preparation of future teachers for direction of pedagogical action. The usage of foundations of pedagogical logic has facilitated the extent of theoretical knowledge on preparation of future teachers for direction of pedagogical action as a phenomenon of modern pedagogical science.

Key words: operation, function, system-making notions, direction of pedagogical action.

УДК 371.14

Несін Ю.М.*

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ТА СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

У статті розкривається актуальність проблеми переходу від інформаційно-накопичувальної моделі вищої професійної освіти до акмеологічно та синергетично орієнтованої. Визначена дефініція та функціональна обумовленість акмеології та синергетики у професійному вдосконаленні вчителів французької мови, що спроможна принести позитивний результат. На конкретному прикладі вищого навчального закладу показано, що реалізація подібної моделі формує у вчителів системне, творче мислення, гнучкість, креативність, здатність до вирішення багатовекторних нестереотипних професійних завдань й до прогнозування результатів педагогічних рішень.

Ключові слова: професійна освіта, професійне вдосконалення, акмеологія, синергетика, вчителі французької мови.

Освіта як особлива соціальна сфера складається з багатовекторних націленостей на сприяння розвитку у кожній людині соціально значущих ціннісних властивостей, тому за нових часів і у новій парадигмі освіти знання з основної та єдиної мети перетворюється в засіб розвитку особистості педагогів. Особистісна парадигма освіти являє собою перехід до більш високого ступеня цілісності у пізнанні й проектуванні освітніх процесів і тим самим розширює функції професійної освіти. Назріла необхідність переходу від інформаційно-накопичувальної моделі вищої професійної освіти до акмеологічно та синергетично орієнтованої. Застосування відповідної парадигми впливає на якість післядипломної педагогічної освіти вчителів французької мови. На перетині міждисциплінарного й проблемного підходів до моделювання змісту й організації професійної освіти у системі післядипломної освіти вчителів створюється біфуркаційні стани, які призводять до появи в синергетичній освітній системі нових структур, рівнів організації, а ті в свою чергу впливають на якість освітнього процесу [1].

У системі післядипломної педагогічної освіти діяльність слухачів курсів підвищення фахової майстерності дає позитивний ефект на перетині педагогічної, психологічної, науково-дослідницької, проектної, методичної, культурно-просвітницької, управлінської та інших видів діяльності. Слухач курсів під час трижневих занять стає активним об'єктом й суб'єктом саморозвитку, саморегулювання, самокорекції своєї активності у різноманітних видах діяльності.

На думку вчених (Ю. Єгоров, П. Мунін, Р. Серьожникова та ін.), система професійної перепідготовки вчителів переходить на інноваційний тип освіти, для якого характерна орієнтація на майбутнє, прогнозування й передбачення, вміння педагога

* © Несін Ю.М.*